

УДК 330.8

Кутузов Р. В.

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

УПРАВЛІНСЬКІ РЕФОРМИ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТОЛІТТЯ У НАУКОВІЙ ТВОРЧОСТІ ТА ДЕРЖАВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ М. А. БАЛУДЯНСЬКОГО

Стаття становить собою історико-економічне дослідження управлінських реформ першої половини ХІХ ст. в Російській імперії. Вони проаналізовані під кутом зору обґрунтування проєктів реформ в галузі економіки, фінансів, законодавства, освіти видатним українським ученим і державним діячем М. А. Балудянським (1769-1847). Особлива увага приділена розкриттю поглядів ученого на роль держави в економіці та перетвореннях.

Ключові слова: управлінська думка, управлінські реформи, історія української управлінської думки, державне управління, державні фінанси, грошовий обіг, фінансові реформи, проєкт реформ державних селян.

Постановка проблеми. Проголошувані та лише певною мірою, вкрай суперечливо здійснювані протягом останньої чверті століття економічні реформи в нашій країні дедалі більше актуалізують питання створення історії вітчизняного реформування економіки. Окрім власне пізнавального значення такої історії, з'ясування удач і провалів, достоїнств і недоліків, з точки зору ретроспективи перетворень, з неї, очевидно, можна було б здобути і певні уроки для сучасного і майбутнього реформування національної економіки.

Складовою частиною історії реформування вітчизняної економіки, на наш погляд, може і повинна стати історія української управлінської думки у тій своїй важливій частині, в якій йдеться про управлінські реформи в різних галузях економіки – на різних історичних етапах її розвитку, на різних її рівнях (макро-, мезо-, мікро-), у єдності структурних складників тощо.

Один із багатьох можливих (до речі, хоч і традиційних, але все ще перспективних) шляхів створення історії української управлінської думки – ретельне дослідження теоретичного і практичного внеску видатних учених і діячів у справу управлінського реформування.

У плеяді знаних українських реформаторів першої половини ХІХ ст. помітне місце справедливо належить видатному вітчизняному вченому-політекому, фінансисту, юристу, педагогу, державному діячеві Михайлові Андрійовичу Балудянському (1769-1847). Всебічний об'єктивний аналіз обґрунтування ним проєктів управлінських реформ і участь в їх реалізації може зайняти достойне місце в історії української управлінської науки.

Аналіз останніх досліджень і наукових публікацій. Плідним та перспективним вважаємо підхід групи відомих українських учених (Л. П. Горкіна, С. О. Біла, В. В. Небрат, Н. А. Супрун, П. І. Юхименко та ін.) до вивчення творчої спадщини і практичних рекомендацій економістів ХІХ-ХХ ст. під кутом зору дослідження ретроспективи ринкових перетворень в Україні. Вважаємо правильним твердження Л. П. Горкіної про віднесення перших спроб наукового обґрунтування ідей ринкового перетворення економіки до початку ХІХ ст. – періоду зародження в Росії та Україні політ економічної думки. Л. П. Горкіна пов'язує початок цього процесу передусім з поширенням учення А. Сміта, перше видання праці якого «Багатство народів» російською мовою було здійснене у 1802-1806 рр. у С.-Петербурзі. Український науковець наголошує при цьому, що вже у 1806-1808 рр. М. Балудянський (Балуг'янський) у трьох статтях, опублікованих у «Статистическом журнале», поряд із

засадами меркантилізму подає оригінальний виклад теоретичних принципів ученя фізіократів, а також А. Сміта про розподіл та обіг багатства [1, с. 35]. На жаль, дослідження теоретичного обґрунтування М. Балудянським і практичного проведення реформування державного управління в Росії та Україні в першій половині ХІХ ст. в монографії відсутнє. Побіжно коментуються лише погляди вченого і державного діяча про необхідність знищення кріпосного права і розвитку фермерства [1, с. 37]. Серед останніх публікацій сучасних українських учених-економістів на обрану в статті тему відзначимо монографії С. М. Голубки [2], В. В. Небрат [3], П. М. Леоненка [4]. Щоправда, у них дослідження поглядів видатного вченого на питання державного управління і його реформування розглядаються в загальному контексті уявлень Балудянського про ринкову економіку, політичну економію, фінанси, законодавство тощо.

Таким чином, не дивлячись на актуальність теми дослідження з точки зору формування історії української управлінської думки і з'ясування співзвучності певних ідей минулого в галузі управління сучасному реформуванню, доводиться констатувати про недостатнє її розроблення.

Мета статті – розкрити основні тенденції формування управлінської думки в Україні та Росії у першій половині ХІХ ст. на прикладі аналізу управлінських реформ цього періоду у науковій творчості та державній діяльності М. А. Балудянського.

Виклад результатів дослідження. М. А. Балудянський належав до тієї досить чисельної групи видатних українських учених і громадських діячів, які в силу тих чи інших обставин жили і діяли поза рідним краєм, прославляли свою Вітчизну розумом і ділами на чужині, були там визнані і, в принципі, щедро віддані. Ще конкретніше, М. Балудянський належав до тієї групи вихідців з українських Карпат, які прославили себе у першій половині ХІХ ст. в Російській імперії і традиційно розглядаються в сучасній Росії як російські вчені. До них, окрім Балудянського, належать також відомі вчені та громадські діячі І. С. Орлай, В. Г. Кукольник, П. Д. Лодій та ін. Знана сучасна дослідниця їх життя, творчості та діяльності Т. Байцюра підкреслює: «Це були люди неабиякого способу думки, прогресивних для свого часу переконань та принципового характеру... Вони належали до числа талановитих і оригінальних дослідників. Розпочавши свою творчу діяльність у науці у той момент, коли зароджувалися і переживали період становлення її окремих галузей... по мірі своїх сил і можливостей вони внесли свій вклад у скарбницю просвіти і науки Росії» [5, с. 185, 186].

І далі дослідниця робить такий важливий висновок: «Вони визначалися самовідданим служінням справі просвіти в Австрії, Угорщині, Карпатській Русі та Росії і внесли своєю діяльністю й творчістю ще одну цікаву сторінку в історію розвитку культури і справу слов'янській взаємності» [5, с. 188].

Після здобуття юридичної освіти на юридичному факультеті Віденського університету протягом 1796-1803 рр. викладав політичну економію і державне право в Гросс-Вардейській академії та Пештському університеті. З 1803 р. на запрошення російського уряду прибув до Санкт-Петербурга і розпочав працю як професор кафедри політичної економії в Учительській гімназії, а після її реорганізації (1816) – в Педагогічному інституті. Тут учений викладав політичну економію й фінанси, очолював кафедру, був деканом філософсько-юридичного факультету. Після утворення Петербурзького університету М. Балудянський в 1819-1821 рр. був його першим ректором.

До цих загальноновизнаних у вітчизняній і зарубіжній літературі характеристик нашого визначного співвітчизника [5, с. 83] необхідно обов'язково додати ще й таку заслугу вченого: він фундатор наукового обґрунтування модернізаційних реформ в економіці, фінансах, управлінні, законодавстві, освіті. В основі розроблених ним проектів реформ державного управління, фінансів і законодавства, лежали: концепції класиків політичної економії (фізіократів Ф. Кене, А. Тюрґо та ін., теоретична система А. Сміта); ідеї філософів-просвітителів (Ш. Монтеск'є, Вольтер); реформи «despoteseclaires» в Австро-Угорщині; німецька теорія права (С. Пуфендорф, Г. Лейбніц, Х. Вольф); вчення про державне управління та фінанси Й. Зонненфельса [2, с. 19].

Службова діяльність М. А. Балудянського в Міністерстві фінансів Росії (створене Маніфестом імператора Олександра I від 8 вересня 1802 р. серед інших найважливіших восьми міністерств), що була нерозривно пов'язана з науковою та педагогічною роботою вченого, припадає на часи перетворень в системі управління державними фінансами. Це були часи, коли міністерство очолювали А. І. Васильєв (вересень 1802-серпень 1807), Ф. А. Голубцов (серпень 1808-січень 1810), Д. О. Гур'єв (січень 1810-квітень 1823) та С. Ф. Канкрін (квітень 1823-травень 1844).

Зі створенням восьми міністерств, що управляли державними справами (військових сухопутних сил, морських сил; іноземних справ; юстиції; внутрішніх справ; фінансів; комерції; народної освіти), розпочався новий якісний період у розвитку системи державного управління в країні. Вона прийшла на зміну вже неадекватних новим історичним умовам господарської та фінансової діяльності державних колегій, як системи органів управління, створених на початку XVIII ст. Петром I.

Згідно з Маніфестом «Про створення міністерств» від 8 вересня 1802 р., на посаду міністра фінансів покладалось два головні завдання: «управління іноземними і державними частинами, які доставляють Уряду необхідні на утримання його доходи; і генеральне всіх доходів розсигнування по різних частинах Державних видатків» [6, с. 3]. Разом з тим визначені правила, згідно з якими повинні здійснюватися надходження доходів: державні витрати: «віддаляти будь-яке обтяження народу, було настільки ж вигідне для казни, як і взагалі зручне до примноження багатства в імперії нашій, і щоб джерела Державних доходів не тільки не вичерпувались, але й на-

скільки можливо робились сильнішими; розсигнування ж цих доходів повинно бути відповідне з найбільш точним, ясним і господарському розпорядженню відповідним порядком» [6, с. 3].

У 1809 р. М. А. Балудянський очолив IV Відділення Комісії зі складання «Свода законів» Російської імперії. До його обов'язків ввійшла також підготовка всіх найважливіших документів з політичних, фінансових та аграрних питань, що впливали на законодавчі заходи імператора Олександра I. У зв'язку з цим привернено увагу до створення в 1811 р. міністром фінансів Д. О. Гур'євим Ученого комітету для дослідження фінансово-організаційних і фінансово-політичних проблем, вивчення зарубіжного досвіду, підготовки пропозицій та рекомендацій для Уряду, а також розповсюдження фінансових знань і фінансової інформації у всьому державному апараті. Вчений брав активну участь у його роботі.

Проте ще перед цим (у 1809-1810 рр.) М. А. Балудянський взяв безпосередню участь у розробленні заходів з нормалізації становища в галузі російських фінансів, розроблені програми модернізації державного управління і плану фінансових перетворень, відомого як «План фінансів на 1810 рік».

Історія створення цього плану вже достатньо висвітлена в економічній та фінансовій літературі, але ще й до цього часу містить деякі важливі дискусійні моменти. Вони пов'язані насамперед із з'ясуванням дійсної ролі М. А. Балудянського у розробленні «Плану фінансів».

В літературі констатується, що для розроблення заходів з нормалізації катастрофічного становища в галузі російських фінансів, що характеризувалися зростанням бюджетного дефіциту (з 12,3 млн руб. у 1801 р. до 157,5 млн руб. у 1809 р.), тобто по суті обґрунтування необхідності та заходів докорінних фінансових перетворень, М. М. Сперанський (1772-1839) залучив відомих учених того часу: М. А. Балудянського – визначного фахівця з політичної економії, фінансів та права, Ф. Г. Вірста – широко відомого своїми працями в галузі фінансів, професора Харківського університету Л. Г. Якоба – теоретика фінансової та банківської справи.

Учені підготували перший варіант плану, але він не отримав схвалення М. М. Сперанського. М. А. Балудянський після врахування зауважень запропонував другий варіант реформування фінансів, який обговорювався й частково доповнювався на спеціальних нарадах в особливому комітеті міністра фінансів Росії Д. О. Гур'єва. В цій роботі брали участь Д. О. Гур'єв, М. М. Сперанський, М. С. Мордвинов, В. П. Кочубей, Б. Б. Балудянський та ін. Остаточний варіант «Плану фінансів» М. М. Сперанський вручив Олександру I, який і надав його вперше створеній Державній раді 1 січня 1810 р., в день відкриття роботи цього нового для Росії державного інституту.

Запропонований «План фінансів» за формою становив собою обширний рукопис, що охоплював передмову, написану М. М. Сперанським і 238 статей. Основні положення плану були опубліковані у маніфесті від 2 лютого 1810 р. План складався з двох частин: перша («Начала загальні») мистила розгляд невідкладних заходів з урядкування російських фінансів у 1810 р., а друга – питання стратегії розвитку фінансового господарства і фінансової політики на перспективу після 1810 р. Основний зміст «Плану фінансів» М. М. Сперанський, який був призначений державним секретарем, охарактеризував так: «Головні основи цього

плану полягають у тому, щоб всіляким скороченням витрат привести їх у належну розмірність з доходами, встановити у всіх частинах управління істинний розум доброї економії та найдієвішими заходами покласти тверду основу поступовій сплаті державних боргів».

Корінну причину розладу фінансів автори проекту їх реформування вбачали саме у невідповідності витрат з доходами. У «Плані фінансів» наголошувалося на значенні рівноваги бюджету, його бездефіцитності, вважаючи такий стан законом. Положення про недопустимість бюджетного дефіциту було категорично сформульовано у двох параграфах: № 45 «Видатки повинні бути встановлені за прибутками»; № 46 «Тому жодна нова витрата не може бути призначена раніше, ніж знайдене буде джерело доходу їй розмірне». Тому витрати повинні встановлюватися за доходами, а призначення витрат – це перша й найсуттєвіша операція у фінансах. Для контролю над витратами автори «Плану» поділили витрати на звичайні та надзвичайні, визначили, що кожен з них повинні мати свої правила, строки, розряди. Всі витрати (звичайні й надзвичайні) поділені на чотири розряди, а кожний з них у свою чергу містять поділ витрат по вертикалі: витрати центральні, губернські, окружні, волосні. Кожна витрата повинна мати своє джерело покриття. До надзвичайних витрат віднесені лише витрати на війну, пенсії та оренду. Розробники «Плану фінансів» важливого значення надавали зв'язку бюджетної системи з державним устроєм, наголошуючи на необхідності існування центрального, губернських, окружних і повітових бюджетів. Необхідно забезпечувати єдність бюджетів всіх рівнів управління. «Уряд має знати не тільки, що виходить із одного, будь-якого казначейства, а й те, що взагалі збирається з народу і обертається у витрати. Без цього знання ні витрати встановити, ні приходів обґрунтувати він не може» [7, с. 74]. Наголошено, що перший і найсуттєвіший обов'язок міністерства фінансів повинен полягати у тому, щоб не тільки власне воно ніколи не порушувало правил призначення витрат, але й пильнувало за дотриманням їх у всіх департаментах. Для цього міністерство фінансів повинно перевіряти рух кредитів по всіх департаментах. Обчислення витрат і доходів, тобто бюджетний розпис, необхідно зробити до травня або червня і внести на розгляд уряду. Після розгляду урядом обчислення слід подати на затвердження царю і таким чином воно стає законом для всіх майбутніх кошторисів. Отже, міністерство фінансів могло витрачати засоби лише у межах прийнятого закону по кошторису. При визначенні способів відповідності у прибутках і видатках на 1810 р. запропоновано повністю припинити новий випуск асигнацій.

Передбачалося два способи відновлення можливого порушення відповідності між доходами й витратами: примноження доходів і скорочення витрат у щорічній системі фінансів. Перший можливий за рахунок кращого розподілу податків і поліпшення різних джерел доходів, а саме кращого облаштування казенних помість, винних і соляних зборів тощо. Другий – скорочення витрат – повинен відбуватися за рахунок збереження лише необхідних витрат.

Розмірність, визначено у «Плані фінансів», відновлюється також двома способами: скороченням витрат і примноженням доходів. Водночас план націлював на строгу ощадливість, за допомогою якої сподівалися покращити фінансове становище

країни. Правила, покладені в основу скорочення витрат, враховували пріоритетність останніх і відзначались чіткістю та простотою: необхідні витрати зберегти; корисні відкласти; надлишкові взагалі припинити. Необхідні витрати – ті, що забезпечують «безпеку держави як зовнішню, так і внутрішню», і ті, відкладення яких може призвести до великих збитків, а також витрати управління. Надлишкові витрати – ті, що «служать одній розкішності, прикрашенню, виявленню щедрості, користь від яких сумнівна».

Планом обґрунтовані основні шляхи скорочення витрат: збільшення купівельної спроможності рубля за рахунок припинення додаткових випусків асигнацій, а також скорочення витрат військового департаменту на «знову передбачувані будівлі та інженерні роботи»; зміна порядку постачання продовольством військ у польських губерніях (замість відпуску срібла «зміцнити хлібний збір в цих провінціях, що порівняно дешевший і зручніший»). По департаменту внутрішніх справ «План фінансів» передбачав призупинення нового будівництва та розосередження вже розпочатого. В галузі зовнішньої торгівлі запропоновано призупинити виплату окремих зовнішніх боргів та всі податі й податки «приблизити до того обчислення, в якому їм по першому їх началу бути належало».

Для реалізації «Плану фінансів», що передбачав нормалізацію фінансового становища країни, прийняли низку законодавчих актів. Серед них: маніфест 2 лютого 1810 р. «Про заходи до зменшення державних боргів, про припинення випуску в обіг нових сум асигнаціями та про підвищення деяких податей і мит»; маніфест 20 червня 1810 р. «Про новий устрій монетної системи» і 29 серпня «Про нову срібну та мідну монети»; маніфест 9 квітня 1812 р. «Про введення повсюдного єдиного обігу державних банківських асигнацій». Маніфестом від 2 лютого 1810 р. держава визнала всі випущені асигнації дійсним державним боргом, що забезпечений всім багатством імперії, і для їх викупу створила комісію для погашення боргів (асигнації – паперові гроші в Росії, введені в 1768 р.; у 1772 р. призупинено розмін асигнацій на срібло). Асигнації передбачалось вилучати шляхом внутрішніх і зовнішніх позик, засоби від яких надходили у створену комісію. Проте здійснити повною мірою ці заходи не вдалося. У 1810 р. довелося вдатися до нового, вважалося останнього випуску асигнацій на 44,5 млн руб. Для покриття невідкладних витрат і утворення запасного капіталу. Таким чином, загальна сума випущених асигнацій становила 577 810 900 руб.

Складні політичні відносини з Францією у 1811 р. обумовили новий випуск асигнацій (хоч і не на значну суму) – 4,4 млн руб.

При складанні бюджетного розпису на 1810 р. М. М. Сперанський запропонував збільшити дохідну частину за рахунок підвищення подушної податі, митних зборів, соляного та деяких інших податків зі 105 млн руб., як це було спочатку запроєктовано міністром фінансів, до 170 млн руб. Крім цього, дохідна частина бюджетного розпису збільшувалася за рахунок «підкріплень» з різних відомчих сум та капіталів, а також позик на 39 млн руб. Таким чином, дохідна частина бюджетного розпису зростала до 209 млн руб. Державні витрати пропонувалось скоротити з передбачуваних 225 млн до 184 млн руб., тобто бюджет передбачав перевищення доходів над витратами в розмірі 25 млн руб. Проте фактично витрати становили 241 млн руб. Війна 1812 р. зірвала здій-

снення «Плану фінансів», погіршила і без того слабку бюджетно-кошторисну дисципліну, повністю розладнала фінансове господарство країни. Процвітали марнотратство й казнокрадство, що поглиблювалися безконтрольністю за витрачанням державних коштів. За 1812-1814 рр. державні доходи були меншими на 138 млн руб. порівняно з запланованим кошторисом. Загальний дефіцит державного бюджету за 2,5 роки війни склав приблизно 360 млн руб., що були покриті такими джерелами: випуск асигнацій (191 млн руб.), внутрішні позики (47 млн), субсидії Англії (42 млн), інші джерела (89 млн руб.).

Розробники «Плану фінансів» наголошували на необхідності введення бюджетної та касової єдності: «Усі джерела державних доходів і всі витрати повинні поєднуватися в одному управлінні». В галузі грошового обігу згідно із «Планом фінансів» дотримувалася правила необхідності зрівняння паперових грошей з «капіталами, що до купівлі та міни (тобто обміну) здатних, кредитним паперам». На думку розробників реформ, капітал – все те, що можна обернути обмін та купівлю. М. М. Сперанський розробив чотири групи кредитних грошей залежно від їх основи – ті, що базуються на: 1) сріблі; 2) міді; 3) товарах і нерухомому майні (векселі, закладні і позичкові папери); 4) пропозиції капіталів, а не на власних капіталах. Він розглянув переваги третьої групи кредитних грошей і сформулював основний принцип кредиту: достовірність кредитних паперів «залежить від вірності застави». Визнавалася необхідність обміну асигнацій на кредитні папери, що оснований на сріблі. Для «влаштування постійної монетної та кредитної системи» запропоновано здійснити погашення асигнацій шляхом таких спроб: провести 5-відсоткову позику на основі срібла (25 млн руб. на 10 років); при успіху першої позики провести другу на тих же умовах, а при невдачі – другу позику здійснити у вигляді лотереї. Рекомендовано здійснювати позики до «зрівняння асигнацій сріблом».

Висновки і пропозиції. У процесі дослідження внеску М.А. Балудянського в розвиток теорії та практики державного управління відкривається цікавий момент щодо авторства оригінальних ідей, новацій в галузі реформування економіки, фінансів, законодавства, освіти тощо. Він полягає у діаметрально протилежних позиціях різних дослідників відносно авторства проектів реформ, новацій тощо. Професор А. М. Фатєєв пояснив цю обставину службовим становищем Балудянського: свої проекти, записки тощо він був зобов'язаний подавати вищестоящим відомим керівникам (міністрам, членам Державної ради), які мали можливість після доопрацювання (часто колективного) подати їх від свого (чи під своїм) іменем. Звідси у подальших дослідженнях виникали розбіжності щодо авторства ідей, новацій тощо.

На наш погляд, більш об'єктивна оцінка участі Балудянського та інших учених і державних діячів в управлінському реформуванні першої половини XIX ст. полягає у визнанні певного дуалізму в розробках (наприклад, доречно вважати «план фінансів Балудянського-Сперанського» «план фінансів Балудянського-Гур'єва», «план реформ

державних селян Балудянського-Кисельова», «кодифікації Балудянського-Сперанського» і т.д.).

Згідно з проектом реформ, всі державні функції були поділені на п'ять частин: 1) зовнішні зносини; 2) облаштування зовнішньої безпеки; 3) державна економія; 4) облаштування суду цивільного і кримінального; 5) улаштування внутрішньої безпеки.

Разом з тим було здійснено реформування й самого міністерства фінансів. До його складу входили такі чотири департаменти: державного майна; гірських і соляних справ; зовнішньої торгівлі; різних податків і зборів. До складу міністерства входила також канцелярія міністра. Функції всіх департаментів та їх відділів докладно регламентувалися.

Сучасний дослідник реформування державних фінансів Російської імперії на початку XIX ст. А. В. Сорокін надає йому величезного значення в результаті виконання таких заходів.

По-перше, підведення правового фундаменту під процес щорічного затвердження бюджету, з наданням йому статусу державного закону.

По-друге, обговорення представниками вищого стану Російської імперії та прийняття першого державного бюджету Державною радою як новим законодавчим інститутом початку XIX ст. Це були чіткі кроки у напрямку тогочасних цивілізованих норм управління державними фінансами.

По-третє, розроблення бюджетного законодавства, згідно з яким були об'єднані всі доходи і видатки у межах єдиного централізованого відомства.

По-четверте, введення більш жорсткого контролю над проектованими витратами і доходами відомства, що передбачав персональну відповідальність.

По-п'яте, прийняття єдиної бюджетної класифікації доходів і видатків для бюджетів всіх рівнів.

По-шосте, збільшення доходної частини бюджету за рахунок підвищення податків.

Як загальний підсумок, «лише з цього часу розпочинається грамотне і правильне складання державних бюджетів, з'являється можливість не на основі припущень, а на основі достовірних цифр аналізувати і грошову, і бюджетну політику держави, будувати прогнози і пророкувати наслідки» [8, с. 54].

Аналіз «Плану фінансів» із зазначенням, що в ньому втілено багато ідей М. Балудянського [9, с. 469], професор П. І. Юхименко завершує таким висновком. Цей план «заслужує міжнародного визнання, оскільки значна частина його ідей була реалізована в європейських країнах. Те, що неможливо здійснити в неконституційній та кріпосній Росії, було зроблено в парламентських державах. Він втілював майже всі основні засади, на яких ґрунтується бюджетних устрій сучасних розвинутих держав. Розроблена «Планом фінансів» робоча група вперше в Росії заклала основи російського бюджетного права, ідеї якого поширилися і на бюджетний устрій України. М. Балудянського можна поставити в ряд перших розробників історії, бюджету та фінансового права в науці» [9, с. 469]. В результаті здійсненого аналізу розробок М. Балудянського щодо фінансування надзвичайних видатків держави питань фінансової стабілізації [9, с. 469-473] сучасний український науковець визнає їх унікальними.

Список літератури:

1. Ретроспектива ринкових перетворень в Україні: сучасний дискурс за ред. д-ра екон. наук, проф. Л. П. Горкіної; НАН України; Ін-т екон. та прогнозів. – К., 2010. – 760 с.
2. Голубка С.М. «Економічна система» М.А. Балудянського. – Л.: Світ, 1998. – 288 с.

3. Небрат В. В. Еволюція державних фінансів в Україні : монографія. – НАН України; Ін-т екон. та прогноз. – К., 2013. – 584 с.
4. Леоненко П. М. Методологічні аспекти історії української економічної думки (XIX–XX ст.) : монографія. – К. : ІАЕ УААН, 2003. – 414 с.
5. Байцура Т. Закарпатоукраїнська інтелігенція в Росії в першій половині XIX століття. – Братислава-Пряшев : Словацьке педагогічне видавництво в Братиславі. Відділ української літератури в Пряшеві, 1971. – С. 185, 186.
6. Из Манифеста Императора Российской Империи Александра I «Об учреждении министерств» 8 сентября 1802 г. // Финансы. – 2012. – № 8. – С. 3.
7. Лушин С.И. «План финансов» М.М. Сперанского // Финансы. – 2004. – № 1. – С. 74.
8. Сорокин А. В. Реформа государственных финансов Российской империи в начале XIX века // Финансы и кредит. – 2012. – № 28(508).
9. Фінансова думка України : монографія / П. І. Юхименко, С. В. Львовичкін, В. М. Федосов, С. І. Юрій. За наук. ред. д-ра екон. наук, проф. В. М. Федосова. – У 3 т. – К. : Кондор, Тернопіль, Економічна думка, 2010. – Т. 1. – 687 с.

Кутузов Р. В.

Восточноевропейский национальный университет имени Леси Украинки

УПРАВЛЕНЧЕСКИЕ РЕФОРМЫ ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЫ XIX ВЕКА В НАУЧНОМ ТВОРЧЕСТВЕ И ГОСУДАРСТВЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ М. А. БАЛУДЯНСКОГО

Резюме

Статья представляет собой историко-экономическое исследование управленческих реформ первой половины XIX века в Российской империи. Они проанализированы под углом зрения обоснования проектов реформ в области экономики, финансов, законодательства, образования выдающимся украинским ученым и государственным деятелем М. А. Балудянским (1769-1847). Особое внимание уделено раскрытию взглядов ученого на роль государства в экономике и преобразованиях.

Ключевые слова: управленческая мысль, управленческие реформы, история украинской управленческой мысли, государственное управление, государственные финансы, денежный оборот, финансовые реформы, проект реформ государственных крестьян.

Kutuzov R. V.

East Europe National University named after Lesia Ukrainka

ADMINISTRATIVE REFORMS OF THE FIRST HALF OF XIX OF CENTURY. IN SCIENTIFIC WORK AND GOVERNMENT ACTIVITY M. A. BALUDYANSKOGO

Summary

The article is a historical and economic study of administrative reforms of the first half of the nineteenth century in the Russian Empire. They were analyzed from the perspective of justification reform projects in economics, finance, law, education, outstanding Ukrainian scientist and statesman M.A. Baludyansky (1769-1847). Particular attention is paid to the disclosure of scientist's views on the role of government in the economy and transformation.

Key words: administrative idea, administrative reforms, history of the Ukrainian administrative idea, state administration, public finances, turnover, financial reforms, project of reforms of state peasants.